

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 27ης Οκτωβρίου 2005*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-266/04 έως C-270/04, C-276/04 και C-321/04 έως C-325/04,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τις οποίες υπέβαλαν το tribunal des affaires de sécurité sociale de Saint-Étienne (C-266/04 έως C-270/04 και C-276/04) και το cour d'appel de Lyon (C-321/04 έως C-325/04) (Γαλλία), με αποφάσεις της 5ης Απριλίου και της 24ης Φεβρουαρίου 2004, που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 24, 25 και 29 Ιουνίου και στις 27 Ιουλίου 2004, στο πλαίσιο των δικών

Distribution Casino France SAS, πρώην Nazairdis SAS (C-266/04),

Jaceli SA (C-267/04),

Komogo SA (C-268/04 και C-324/04),

Tout pour la maison SARL (C-269/04 και C-325/04),

Distribution Casino France SAS (C-270/04),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Bricorama France SAS (C-276/04),

Distribution Casino France 3 SAS (C-321/04),

Société Casino France, διάδοχος της IMQEF SA, διαδόχου της JUDIS SA (C-322/04),

Dechrist Holding SA (C-323/04),

κατά

Caisse nationale de l'organisation autonome d'assurance vieillesse des travailleurs non salariés des professions industrielles et commerciales (Organic),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Schieman, πρόεδρο του τετάρτου τμήματος, προεδρεύοντα του πρώτου τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts (εισηγητή), E. Juhász και M. Ilešič, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: C. Stix-Hackl
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 2ας Ιουνίου 2005,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι Nazairdis SAS, Jaceli SA, Komogo SA, Tout pour la maison SARL, Distribution Casino France SAS, Distribution Casino France 3 SAS, Société Casino France, διάδοχος της IMQEF SA, διαδόχου της JUDIS SA, και Dechrist Holding SA, εκπροσωπούμενες από τους E. Meier και C. Cassan, avocats,

- η Bricorama France SAS, εκπροσωπούμενη από τους B. Geneste, O. Davidson και C. Medina, avocats,

- το Caisse nationale de l'organisation autonome d'assurance vieillesse des travailleurs non salariés des professions industrielles et commerciales (Organic), εκπροσωπούμενο από τον R. Waquet, avocat,

- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους G. de Bergues και S. Ramet,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον C. Giolito,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Ιουλίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο προσφυγών με τις οποίες τέθηκε υπό αμφισβήτηση η νομιμότητα του γαλλικού φόρου για την υποστήριξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας.

Το εθνικό νομικό πλαίσιο

Ο φόρος για την υποστήριξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας

- 3 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του νόμου 72-657, της 13ης Ιουλίου 1972, περί θεσπίσεως μέτρων υπέρ ορισμένων κατηγοριών ηλικιωμένων εμπόρων και βιοτεχνών (*JORF* της 14ης Ιουλίου 1972, σ. 7419), καθιερώνει έναν φόρο για την υποστήριξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας (*taxe d'aide au commerce et à l'artisanat*, στο εξής: TACA).
- 4 Ο TACA είναι φόρος με προοδευτικό συντελεστή, ο οποίος πλήττει άμεσα τα εγκατεστημένα στη Γαλλία καταστήματα λιανικής πωλήσεως τα οποία διαθέτουν επιφάνεια πωλήσεως άνω των 400 m² και πραγματοποιούν ετήσιο κύκλο εργασιών άνω των 460 000 ευρώ. Οι φορολογικοί συντελεστές αυξάνουν προοδευτικά με βάση το ποσό του ετησίου κύκλου εργασιών ανά m².

- 5 Κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της ένδικης διαφοράς, τον TACA εισέπραττε το Caisse nationale de l'organisation autonome d'assurance vieillesse des travailleurs non salariés des professions industrielles et commerciales (Εθνικό ταμείο αυτοτελούς οργάνωσης της ασφάλισης γήρατος των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιομηχανία και στο εμπόριο, στο εξής: Organic).

Η διάθεση του προϊόντος του TACA

Η αποζημίωση λόγω αποχωρήσεως

- 6 Σύμφωνα με τα άρθρα 8 έως 10 του νόμου 72-657, το προϊόν του TACA προοριζόταν αρχικώς για τη χρηματοδότηση ενός ειδικού αντισταθμιστικού βοήθηματος λόγω αποχωρήσεως υπέρ ορισμένων εμπόρων και βιοτεχνών.
- 7 Το άρθρο 106 του νόμου 81-1160, της 30ής Δεκεμβρίου 1981 (*JORF* της 31ης Δεκεμβρίου 1981, σ. 3539), περί δημοσιονομικού νόμου για το 1982, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 95-95, της 1ης Φεβρουαρίου 1995 (*JORF* της 2ας Φεβρουαρίου 1995, σ. 1742), και με τον νόμο 2002-1575, της 30ής Δεκεμβρίου 2002 (*JORF* της 31ης Δεκεμβρίου 2002, σ. 22025), αντικατέστησε αυτό το ειδικό αντισταθμιστικό βοήθημα με μια αποζημίωση λόγω αποχωρήσεως. Το άρθρο αυτό ορίζει τα εξής:

«Οι έμποροι και οι βιοτέχνες που είναι ασφαλισμένοι επί δεκαπέντε έτη τουλάχιστον στα συστήματα ασφάλισης γήρατος των απασχολούμενων στη βιοτεχνία, στη βιομηχανία και το εμπόριο μπορούν να τύχουν κατόπιν αιτήματός τους, αν οι πόροι τους δεν υπερβαίνουν ένα καθοριζόμενο με διάταγμα όριο, βοήθημα καταβαλλομένου από τα ανωτέρω ασφαλιστικά ταμεία μετά τη συμπλήρωση:

- a. του εξηκοστού έτους της ηλικίας τους, οσάκις παύουν οριστικώς κάθε δραστηριότητα·

[...]

- 8 Το άρθρο 6 του διατάγματος 82-307, της 2ας Απριλίου 1982 (*JORF* της 4ης Απριλίου 1982, σ. 1035), όπως τροποποιήθηκε με το διάταγμα 91-1155, της 8ης Νοεμβρίου 1991 (*JORF* της 10ης Νοεμβρίου 1991), καθορίζει τους όρους χορηγήσεως της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως. Κατά τη διάταξη αυτή, η τοπική επιτροπή αποφασίζει επί του ύψους της αποζημίωσης, εντός ορίων που καθορίζονται με υπουργική απόφαση, με γνώμονα «τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την κατάσταση εκάστου αιτούντος και ιδίως την κατάσταση των εσόδων του και των υποχρεώσεών του».
- 9 Το άρθρο 10 της υπουργικής αποφάσεως της 13ης Αυγούστου 1996 (*JORF* της 29ης Αυγούστου 1996, σ. 12940), όπως τροποποιήθηκε με την υπουργική απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2001, περί προσαρμογής σε ευρώ ορισμένων ποσών εκφρασμένων σε φράγκα (*JORF* της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, σ. 14495), διευκρινίζει ότι «το ποσό της αποζημίωσης πρέπει να κυμαίνεται από 3 140 ευρώ μέχρι 18 820 ευρώ για μια οικογένεια και από 2 020 ευρώ μέχρι 12 100 ευρώ για ένα άτομο χωρίς οικογένεια».

Οι λοιποί τρόποι διαθέσεως του TACA.

- 10 Από τη θέσπιση του TACA, το προϊόν αυτού αυξήθηκε σημαντικά λόγω της αναπτύξεως του μεριδίου αγοράς της ευρείας διανομής και της αυξήσεως του εμβαδού των εμπορικών εγκαταστάσεων στη γαλλική επικράτεια.
- 11 Το πλεόνασμα του προϊόντος του TACA διατέθηκε υπέρ των βασικών συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιοτεχνία και των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιομηχανία και στο εμπόριο, υπέρ του Fonds d'intervention pour la sauvegarde de l'artisanat et du commerce (Ταμείο επεμβάσεως για τη διαφύλαξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου, στο εξής: *Fisac*) και υπέρ της comité professionnel de la distribution des carburants (επαγγελματική επιτροπή της διανομής καυσίμων, στο εξής: *CPDC*).

— Διάθεση υπέρ των συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος

- 12 Το άρθρο 40-II του νόμου 96-1160, της 27ης Δεκεμβρίου 1996, περί χρηματοδοτήσεως της κοινωνικής ασφαλίσεως για το 1997 (*JORF* της 29ης Δεκεμβρίου 1996, σ. 19369), συμπλήρωσε το άρθρο L. 633-9 του κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως με μια παράγραφο 6, η οποία προβλέπει ότι ένα κλάσμα του προϊόντος του TACA διατίθεται για τη χρηματοδότηση των βασικών συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιοτεχνία και των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιομηχανία και το εμπόριο. Το ποσό του κατανέμεται, ανάλογα με το λογιστικό τους έλλειμμα, μεταξύ του *Organic* και του *Caisse nationale d'assurance vieillesse des artisans* (Εθνικού ταμείου ασφαλίσεως γήρατος των βιοτεχνών, στο εξής: ταμείο *Cancava*).
- 13 Το ποσό του TACA που διατίθεται για τη χρηματοδότηση των εν λόγω ασφαλιστικών συστημάτων καθορίζεται, ετησίως, με κοινή υπουργική απόφαση.
- 14 Αυτός ο μηχανισμός χρηματοδοτήσεως των βασικών συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος καταργήθηκε με το άρθρο 35-IV του νόμου 2002-1575.

— Διάθεση υπέρ του *Fisac*

- 15 Το άρθρο 2 του διατάγματος 95-1140, της 27ης Οκτωβρίου 1995, περί της διαθέσεως του πλεονάσματος του προϊόντος του [TACA] (*JORF* της 29ης Οκτωβρίου 1995, σ. 15808), προβλέπει ότι μέρος του πλεονάσματος του προϊόντος του TACA τροφοδοτεί έναν ειδικό λογαριασμό του *Fisac*.

- 16 Σύμφωνα με το άρθρο 1 του εν λόγω διατάγματος, το Fisac χρηματοδοτεί, αφενός, συλλογικά μέτρα τα οποία έχουν ως σκοπό να ευνοήσουν τη διατήρηση και την προσαρμογή του εμπορίου και της βιοτεχνίας προς διαφύλαξη της εμπορικής ζωής σε γεωγραφικούς ή επαγγελματικούς τομείς και της εξυπηρέτησεως από κοντινά καταστήματα, η οποία ευνοεί την κοινωνική ζωή, και, αφετέρου, μέτρα μεταβιβάσεως και αναδιαρθρώσεως προοριζόμενα για τις εμπορικές και τις βιοτεχνικές επιχειρήσεις που πραγματοποιούν ετήσιους κύκλους εργασιών χαμηλότερους από τα ποσά που καθορίζονται με απόφαση του αρμοδίου για το εμπόριο και τη βιοτεχνία υπουργού.
- 17 Δυνάμει του άρθρου 8 του διατάγματος αυτού, «οι αποφάσεις [περί χορηγήσεως των ενισχύσεων] λαμβάνονται από τον αρμόδιο για το εμπόριο και τη βιοτεχνία υπουργό κατόπιν γνωμοδοτήσεως [μιας] επιτροπής» η οποία συστάθηκε με το εν λόγω διάταγμα.

— Διάθεση υπέρ της CPDC

- 18 Η CPDC δημιουργήθηκε με το διάταγμα 91-284, της 19ης Μαρτίου 1991 (*JORF* της 20ής Μαρτίου 1991, σ. 3874), τροποποιηθέν με το διάταγμα 98-132, της 2ας Μαρτίου 1998 (*JORF* της 7ης Μαρτίου 1998, σ. 3515), και με το διάταγμα 2001-1048, της 12ης Δεκεμβρίου 2001 (*JORF* της 13ης Νοεμβρίου 2001, σ. 18016, στο εξής: διάταγμα 91-284). Σύμφωνα με το άρθρο 2 του διατάγματος 91-284, έχει ανατεθεί στην CPDC:

«1. Η κατάρτιση και η εφαρμογή προγραμμάτων δράσεως με σκοπό τη διευθέτηση του δικτύου διανομής των καυσίμων, τη βελτίωση της αποδοτικότητάς του, τον εκσυγχρονισμό των συνθηκών του εμπορίας και διαχειρίσεως και τη διατήρηση μιας ισορροπημένης εξυπηρέτησεως του συνόλου της εθνικής επικρατείας.

2. Να προσφέρει τη συνδρομή της στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις προκειμένου να τις διευκολύνει στην υλοποίηση των καταρτισθέντων προγραμμάτων και να πραγματοποιεί προς τούτο κάθε χρήσιμη μελέτη.

3. Να συγκεντρώνει τις πληροφορίες που μπορούν να συντελέσουν στην υλοποίηση των προαναφερθέντων σκοπών και να τις διαδίδει στο οικείο επάγγελμα.»

19 Το άρθρο 8 του ίδιου διατάγματος διευκρινίζει ότι οι αποφάσεις της CPDC λαμβάνονται από το διοικητικό συμβούλιο της επιτροπής αυτής, γνωστοποιούνται στον επίτροπο της κυβέρνησεως και στον ελεγκτή του Δημοσίου και καθίστανται εκτελεστές αν κανένας από τους δύο δεν προβάλει βέτο εντός προθεσμίας δεκαπέντε ημερών.

20 Το διάταγμα 98-132 ενίσχυσε τους πόρους της CPDC συμπληρώνοντας τα έσοδά της με μέρος του πλεονάσματος του TACA. Προς τούτο, τροποποίησε το άρθρο 9 του διατάγματος 91-284, συμπληρώνοντάς το με ένα στοιχείο ζ', το οποίο διευκρινίζει ότι «μια κοινή απόφαση του αρμοδίου για τη βιομηχανία υπουργού, του αρμοδίου για το εμπόριο και τη βιοτεχνία υπουργού και του αρμοδίου για τον προϋπολογισμό υπουργού καθορίζει ετησίως το ανώτατο όριο των πόρων που διατίθενται στο πλαίσιο αυτό για την comité professionnel de la distribution de carburants».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

21 Στις 11 Απριλίου 2001, καθεμία από τις ενάγουσες των υποθέσεων C-321/04 έως C-325/04 άσκησε αγωγή κατά του ταμείου Organic ενώπιον του tribunal des affaires de sécurité sociale de Saint-Étienne. Οι αγωγές αυτές σκοπούσαν στην επιστροφή των ποσών που οι εν λόγω εταιρίες είχαν καταβάλει ως TACA κατά τα έτη 1999

και/ή 2000. Οι ενάγουσες φρονούσαν ότι ο TACA θεσπίστηκε κατά παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

- 22 Με αποφάσεις της 27ης Ιανουαρίου 2003, το tribunal des affaires de sécurité sociale de Saint-Étienne απέρριψε τις αγωγές αυτές. Οι εν λόγω ενάγουσες των κυρίων δικών άσκησαν τότε έφεση ενώπιον του cour d'appel de Lyon.
- 23 Στις 7 Απριλίου 2003, η ενάγουσα της κύριας δίκης στην υπόθεση C-276/04 άσκησε αγωγή ενώπιον του tribunal des affaires de sécurité sociale de Saint-Étienne κατά του ταμείου Organic, προκειμένου να επιτύχει την επιστροφή των ποσών που είχε καταβάλει ως TACA για τα έτη 2000 έως 2002.
- 24 Στις 11 Απριλίου 2003, οι ενάγουσες των κυρίων δικών στις υποθέσεις C-266/04 έως C-270/04 άσκησαν ενώπιον του ίδιου εθνικού δικαστηρίου πέντε αυτοτελείς αγωγές κατά του ταμείου Organic, προκειμένου να επιτύχουν την επιστροφή των ποσών που είχαν καταβάλει ως TACA για το 2001.
- 25 Τα αιτούντα δικαστήρια στις υπό κρίση υποθέσεις διερωτώνται αν ο TACA θεσπίστηκε κατά παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

26 Έτσι, το cour d'appel de Lyon, με αποφάσεις της 24ης Φεβρουαρίου 2004 (υποθέσεις C-321/04 έως C-325/04), αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και ζήτησε από το Δικαστήριο να «αποφανθεί αν ο καταβαλλόμενος από [τις ενάγουσες TACA] χαρακτηρίζεται ή όχι κρατική ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ».

27 Με αποφάσεις της 5ης Απριλίου 2004 (υποθέσεις C-266/04 έως C-270/04 και C-276/04), το tribunal des affaires de sécurité sociale de Saint-Étienne αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«[Έχει το άρθρο 87 ΕΚ [...] την έννοια ότι οι συνδρομές που καταβάλλει το Δημόσιο στη Γαλλία, στο πλαίσιο της CPDC [...], του Fisac [...], του βοηθήματος λόγω αποχωρήσεως από την εργασία των βιοτεχνών και των εμπόρων και της χρηματοδοτήσεως του συστήματος ασφαλίσεως γήρατος των μη μισθωτών που απασχολούνται στη βιομηχανία και στο εμπόριο και των μη μισθωτών που απασχολούνται στη βιοτεχνία, συνιστούν συστήματα κρατικών ενισχύσεων;»

28 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2004, οι υπό κρίση υποθέσεις ενώθηκαν προς συνεκδίκαση.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

29 Από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ προκύπτει ότι η Επιτροπή πρέπει να ενημερώνεται περί των σχεδίων που αποβλέπουν στη θέσπιση ή στην τροποποίηση

ενισχύσεων. Αν κρίνει ότι ένα τέτοιο σχέδιο δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, κινεί αμελλητί τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, χωρίς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να μπορεί να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η διαδικασία αυτή καταλήξει σε τελική απόφαση.

- 30 Ένα μέτρο ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, το οποίο τίθεται σε εφαρμογή κατά παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ είναι παράνομο (βλ. την απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-354/90, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires και Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon*, Συλλογή 1991, σ. I-5505, σκέψη 17). Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εθνικές αρχές παραβλέπουν, ενδεχομένως, την απαγόρευση χορηγήσεως ενισχύσεων, να συνάγουν δε όλες τις συνέπειες, κατά το εθνικό τους δίκαιο, τόσο ως προς το κύρος των πράξεων εφαρμογής των μέτρων ενισχύσεων όσο και ως προς την ανάκτηση των χρηματικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν (βλ. την απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2003, C-34/01 έως C-38/01, *Enirisorse*, Συλλογή 2003, σ. I-14243, σκέψη 42).
- 31 Μολονότι, όπως ορθώς υπογραμμίζει η γενική εισαγγελέας στα σημεία 29 έως 33 των προτάσεών της, οι αποφάσεις περί παραπομπής παρέχουν μόνον ορισμένα συνοπτικά πληροφοριακά στοιχεία επί του νομικού και του πραγματικού πλαισίου των διαφορών της κύριας δίκης, από τις εν λόγω αποφάσεις προκύπτει σαφώς ότι οι διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αφορούν όλες αιτήσεις επιστροφής ποσών καταβληθέντων ως ΤΑCΑ.
- 32 Εξάλλου, από τις δικογραφίες που διαβιβάστηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι οι ενάγουσες των κυρίων δικών υποστήριξαν κατά τις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ότι ο ΤΑCΑ είναι παράνομος, δεδομένου ότι έχει σχέση με ενισχύσεις χορηγούμενες κατά παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν τα άρθρα 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ απαγορεύουν την επιβολή φόρου όπως ο ΤΑCΑ.
- 34 Κατά παγία νομολογία, οι φόροι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ που αφορούν τις κρατικές ενισχύσεις εκτός εάν αποτελούν τρόπο χρηματοδοτήσεως του μέτρου ενισχύσεως, οπότε αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του μέτρου αυτού (απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2005, C-174/02, Streekgewest, Συλλογή 2005, σ. I-85, σκέψη 25).
- 35 Σε περίπτωση που ένας φόρος όντως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μέτρου ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, η εκ μέρους των εθνικών αρχών παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχουν από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ θίγει όχι μόνον τη νομιμότητα του μέτρου ενισχύσεως, αλλά και τη νομιμότητα του φόρου ο οποίος αποτελεί τον τρόπο χρηματοδοτήσεώς του (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Enirisorse, σκέψεις 43 έως 45).
- 36 Συνεπώς, πρέπει να εξετασθεί αν ένας φόρος όπως ο ΤΑCΑ μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα ενός ή περισσοτέρων μέτρων ενισχύσεως, υπό την έννοια της προπαρατεθείσας νομολογίας.
- 37 Τα μέτρα τα οποία βάλονται ως μέτρα ενισχύσεως στο πλαίσιο των δικών που εκκρεμούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και τα οποία μπορούν, κατά τα δικαστήρια αυτά, να θίξουν τη νομιμότητα του ΤΑCΑ βάσει των περί κρατικών ενισχύσεων διατάξεων της Συνθήκης είναι, αφενός, η απαλλαγή από τον ΤΑCΑ των καταστημάτων λιανικής πωλήσεως τα οποία διαθέτουν επιφάνεια πωλήσεως κάτω

των 400 m² ή τα οποία πραγματοποιούν ετήσιο κύκλο εργασιών κάτω των 460 000 ευρώ (στο εξής: μικρά καταστήματα) και, αφετέρου, τα διάφορα μέτρα που χρηματοδοτούνται από το προϊόν του ΤΑCΑ.

- 38 Τα διάφορα αυτά μέτρα πρέπει να εξετασθούν χωριστά.

Η απαλλαγή των μικρών καταστημάτων από τον ΤΑCΑ

- 39 Οι ενάγουσες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι η απαλλαγή των μικρών καταστημάτων από τον ΤΑCΑ συνιστά μέτρο ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Πρόκειται περί επιλεκτικού πλεονεκτήματος, χορηγούμενου μέσω κρατικών πόρων και ικανού να θίξει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Δεδομένου ότι ο φόρος και η απαλλαγή του αποτελούν αδιαίρετο σύνολο, ο φόρος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ενισχύσεως.
- 40 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, για να θεωρηθεί ότι ένας φόρος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του μέτρου ενισχύσεως, πρέπει να υφίσταται αναγκαστική σχέση μεταξύ του φόρου και της ενισχύσεως βάσει της συναφούς εθνικής νομοθεσίας, υπό την έννοια ότι το προϊόν του φόρου πρέπει να προορίζεται απαραίτητα για τη χρηματοδότηση της ενισχύσεως. Αν υφίσταται τέτοια σχέση, το προϊόν του φόρου επηρεάζει άμεσα το μέγεθος της ενισχύσεως και, κατά συνέπεια, την εκτίμηση περί του αν συμβιβάζεται η ενίσχυση αυτή με την κοινή αγορά (προπαρατεθείσα απόφαση *Streekgewest*, σκέψη 26).

- 41 Ωστόσο, δεν υφίσταται αναγκαστική σχέση μεταξύ ενός φόρου και της απαλλαγής μιας κατηγορίας επιχειρήσεων από τον φόρο αυτόν. Πράγματι, η εφαρμογή της φορολογικής απαλλαγής και η έκτασή της δεν εξαρτώνται από το προϊόν του φόρου (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση *Streekgewest*, σκέψη 28).
- 42 Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι υποκείμενοι σε φόρο δεν μπορούν να προβάλουν τον ισχυρισμό ότι η απαλλαγή της οποίας απολαύουν άλλες επιχειρήσεις συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε αυτοί να απαλλαγούν από τον εν λόγω φόρο (βλ. την απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, *C-390/98, Banks*, Συλλογή 2001, σ. I-6117, σκέψη 80).
- 43 Επομένως, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η φορολογική απαλλαγή των μικρών καταστημάτων συνιστά μέτρο ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, το ενδεχόμενο παράνομο της ενισχύσεως αυτής δεν μπορεί να θίξει τη νομιμότητα του ΤΑCΑ.
- 44 Συνεπώς, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το ενδεχόμενο παράνομο της απαλλαγής των μικρών καταστημάτων από τον ΤΑCΑ δεν μπορεί να θίξει τη νομιμότητα του φόρου καθεαυτόν, οπότε οι επιχειρήσεις που υπόκεινται στον ΤΑCΑ δεν μπορούν να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων το ενδεχόμενο παράνομο της απαλλαγής, προκειμένου να απαλλαγούν της καταβολής του εν λόγω φόρου ή να επιτύχουν την επιστροφή του.

Οι διάφοροι τρόποι διαθέσεως του προϊόντος του TACA

- 45 Σύμφωνα με τις ενάγουσες των κυρίων δικών, οι διάφοροι τρόποι διαθέσεως του προϊόντος του TACA συνιστούν όλοι κρατικές ενισχύσεις, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, χορηγηθείσες κατά παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ.
- 46 Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο των κυρίων δικών, οι οποίες αφορούν όλες αγωγές για την επιστροφή φόρων που βάλλονται ως παράνομοι βάσει του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ, το ζήτημα αν τα διάφορα μέτρα που χρηματοδοτούνται από τον TACA συνιστούν κρατικές ενισχύσεις θα ήταν ουσιώδες μόνον αν αποδεικνυόταν η ύπαρξη αναγκαστικής σχέσεως μεταξύ του φόρου και των οικείων μέτρων (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση *Streekgewest*, σκέψη 26).
- 47 Κατά τις ενάγουσες των κυρίων δικών, αυτή η αναγκαστική σχέση υπάρχει μεταξύ του TACA και των μέτρων που χρηματοδοτούνται από τον φόρο αυτόν. Συγκεκριμένα, ο TACA δεν διατίθεται στο Δημόσιο Ταμείο. Αντιθέτως, η κανονιστική ρύθμιση που θεσπίζει τον TACA σκοπεί ειδικώς στη χρηματοδότηση μέτρων ενισχύσεως υπέρ ορισμένων κατηγοριών εμπορών που βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού με τους υποκειμένους στον φόρο.
- 48 Όσον αφορά, πρώτον, την αποζημίωση λόγω αποχωρήσεως (βλ. σκέψεις 6 έως 9 της παρούσας αποφάσεως), διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με την επίμαχη εθνική νομοθεσία, η χρηματοδότηση του μέτρου αυτού διασφαλίζεται από τον TACA. Ωστόσο, αντιθέτως προς όσα ισχυρίζονται οι ενάγουσες των κυρίων δικών, από το εθνικό κανονιστικό πλαίσιο δεν προκύπτει η ύπαρξη αναγκαστικής σχέσεως μεταξύ του TACA και της αποζημιώσεως λόγω αποχωρήσεως.

- 49 Συναφώς, επισημαίνεται ότι το ποσό της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως που χορηγείται στους εμπόρους και στους βιοτέχνες οι οποίοι παύουν οριστικά τη δραστηριότητά τους κυμαίνεται, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 9 της παρούσας αποφάσεως, «από 3 140 ευρώ μέχρι 18 820 ευρώ για μια οικογένεια και από 2 020 ευρώ μέχρι 12 100 ευρώ για ένα άτομο χωρίς οικογένεια». Το όντως καταβαλλόμενο ποσό της αποζημίωσης δεν εξαρτάται από το προϊόν του φόρου, αλλά το αποφασίζει, σύμφωνα με το άρθρο 6 του διατάγματος 82-307, «η τοπική επιτροπή» εντός ορίων που καθορίζονται με υπουργική απόφαση, με γνώμονα «τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την κατάσταση εκάστου αιτούντος και ιδίως την κατάσταση των εσόδων του και των υποχρεώσεών του».
- 50 Η επίμαχη στις κύριες δίκες κανονιστική ρύθμιση διακρίνεται έτσι από την εξετασθείσα στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 25ης Ιουνίου 1970, 47/69, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 341, σκέψη 20), η οποία προέβλεπε ότι η ενίσχυση την οποία θέσπιζε αύξανε «ανάλογα με την αύξηση της αποδόσεως του φόρου».
- 51 Ομοίως, δυνάμει της κανονιστικής ρυθμίσεως που ήταν επίμαχη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση *Enirisorse*, το προϊόν του φόρου επηρέαζε άμεσα το μέγεθος του χορηγούμενου οικονομικού πλεονεκτήματος. Πράγματι, στην υπόθεση εκείνη, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση προέβλεπε ρητώς ότι δύο τρίτα του προϊόντος του φόρου θα καταβάλλονταν σε μια συγκεκριμένη λιμενική επιχείρηση.
- 52 Αντιθέτως, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ του προϊόντος του ΤΑCΑ και του ποσού της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως που χορηγείται στους εμπόρους και στους βιοτέχνες οι οποίοι παύουν οριστικά τη δραστηριότητά τους. Συγκεκριμένα, η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση καθορίζει, ανεξαρτήτως του προϊόντος του φόρου, την αποζημίωση λόγω αποχωρήσεως μεταξύ μιας ελάχιστης και μιας μέγιστης τιμής. Εναπόκειται επομένως στην τοπική επιτροπή να καθορίσει το ποσό της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως με γνώμονα αποκλειστικά την προσωπική κατάσταση των ενδιαφερομένων εμπόρων και βιοτεχνών. Δεδομένου ότι το προϊόν του ΤΑCΑ δεν επηρεάζει το μέγεθος του πλεονεκτήματος που χορηγείται στους εμπόρους και στους βιοτέχνες μέσω της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως, η αναγκαστική σχέση —υπό την έννοια της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 40 της παρούσας

αποφάσεως— μεταξύ του TACA και της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως δεν υπάρχει.

- 53 Υπό τις συνθήκες αυτές, το ενδεχόμενο παράνομο της αποζημίωσης λόγω αποχωρήσεως βάσει των περί κρατικών ενισχύσεων διατάξεων της Συνθήκης δεν μπορεί να θίξει τη νομιμότητα του TACA.
- 54 Στη συνέχεια, όσον αφορά τη διάθεση μέρους του προϊόντος του TACA για τη χρηματοδότηση των βασικών συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιοτεχνία και των μη μισθωτών εργαζομένων στη βιομηχανία και στο εμπόριο (βλ. σκέψεις 12 έως 14 της παρούσας αποφάσεως), διαπιστώνεται ότι τα ταμεία προς τα οποία αυτό καταβάλλεται (ταμείο Organic και ταμείο Cancava) ασκούν δραστηριότητα διαχειρίσεως ενός βασικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως, το οποίο βασίζεται σε μηχανισμό αλληλεγγύης. Δεδομένου ότι η δραστηριότητα την οποία ασκούν τα οικεία ταμεία δεν συνιστά οικονομική δραστηριότητα (απόφαση της 16ης Μαρτίου 2004, C-264/01, C-306/01, C-354/01 και C-355/01, ΑΟΚ-Bundesverband κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-2493, σκέψη 47), η χρηματοδότησή της δεν εμπίπτει στο άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 55 Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, η εν λόγω εθνική κανονιστική ρύθμιση ουδόλως καθιερώνει αναγκαστική σχέση μεταξύ του TACA και των συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος των βιοτεχνών και των εμπόρων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 40-II του νόμου 96-1160, το ποσό του TACA που διατίθεται για τη χρηματοδότηση των εν λόγω ασφαλιστικών συστημάτων καθορίζεται, ετησίως, με κοινή απόφαση των αρμοδίων υπουργών. Λαμβανομένης υπόψη της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν οι υπουργοί αυτοί, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το προϊόν του TACA επηρεάζει άμεσα το μέγεθος του πλεονεκτήματος που παρέχεται στα εν λόγω ωφελούμενα ταμεία (βλ. την απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2005, C-175/02, Pape, Συλλογή 2005, σ. I-127, σκέψη 16). Εξάλλου, από τις κατατεθείσες στο Δικαστήριο δικογραφίες προκύπτει ότι το ποσό που διατίθεται στο Organic και στο Cancava καθορίζεται κάθε έτος, χωρίς διακυμάνσεις, σε 45 730 000 ευρώ, ανεξαρτήτως του προϊόντος του TACA.

- 56 Τέλος, βάσει των στοιχείων των δικογραφιών που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο, ωσαύτως δεν φαίνεται να υπάρχει αναγκαστική σχέση μεταξύ του TACA και των μέτρων που χρηματοδοτούν το Fisac (βλ. σκέψεις 15 έως 17 της παρούσας αποφάσεως) και η CPDC (βλ. σκέψεις 18 έως 20 της παρούσας αποφάσεως). Συγκεκριμένα, η διακριτική ευχέρεια την οποία διαθέτουν το Fisac και η CPDC καθώς και οι αρμόδιοι υπουργοί δυνάμει, αντιστοίχως, των άρθρων 8 του διατάγματος 95-1140 και 4 του διατάγματος 91-284, για τη διάθεση των κονδυλίων που προέρχονται από το προϊόν του TACA αποκλείει την ύπαρξη τέτοιας αναγκαστικής σχέσεως (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Pape, σκέψη 16).
- 57 Επομένως, ακόμη και αν υποτεθεί ότι το Fisac και η CPDC χρηματοδοτούν μέτρα δυνάμενα να χαρακτηρισθούν κρατικές ενισχύσεις, το ενδεχόμενο παράνομο των ενισχύσεων αυτών δεν μπορεί να θίξει τη νομιμότητα του TACA βάσει των περί κρατικών ενισχύσεων διατάξεων της Συνθήκης.
- 58 Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα άρθρα 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν την επιβολή φόρου όπως ο TACA.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 59 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Τα άρθρα 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν την επιβολή φόρου όπως ο γαλλικός *taxe d'aide au commerce et à l'artisanat*.

(υπογραφές)